

ПРИКАЗ МОНОГРАФИЈЕ: ВЛАДАНА ПУТНИК ПРИЦА, СТАМБЕНА АРХИТЕКТУРА БЕОГРАДА 1918–1941.

ИВАН МАРКОВИЋ

Београд: Завод за заштиту споменика културе града Београда:
Универзитет у Београду, Филозофски факултет: 2021.

Проучавање стамбене архитектуре међуратног Београда у домаћој историографији истиче се као непресушан извор нових сазнања која речито говоре о друштвено-економским, социјалним и културним приликама у престоници. У том правцу, тематску монографију *Стамбена архитектура Београда 1918–1941*, која представља резултат вишегодишњег студијског истраживања ауторке др Владане Путник Прице, важно је анализирати као битан фактор употпуњавања историографског мозаика досадашњих проучавања архитектуре стамбених грађевина.

У сагледавању проблематике стамбеног питања у Краљевини СХС/Југославији током периода између два светска рата, остајући у оквирима научне методологије, ауторка користи мултидисциплинарни приступ као нарочито ефикасан инструмент у презентацији својих закључака у раслојавању садржаја кроз укупно четири поглавља.

На почетку монографије, прво поглавље *Урбанистички развој Београда*, строго се придржава хронолошког тока развоја стамбене архитектуре од 1919. године, валоризујући услове изградње стамбених насеља у Београду. Посреди је методолошки логичан увод у порекло проблематике изградње стамбеног фонда освртом на законске регулативе,

грађевинске норме и чланове, који су усмеравали изградњу престонице Краљевине СХС после Првог светског рата. Унапређење стандарда у изградњи стамбених квадрата и осавремењивање услова живота текло је паралелно с развојем градитељске свести о значају зелених површина, односно парковског окружења, примени нових материјала, побољшању хигијенских услова и хуманистичком приступу пројектовању микроурбаних целина. Такве целине ауторка анализира кроз појединачне примере кућа из корпуса нових градских насеља (Котеж-Неимар), и нарочито тематски креираних колонија (Професорска, Железничка и Чиновничка). Закључак представља осврт на питање ширења Београда изван граница градског атара после 1929. године и формирања дивљих насеља.

Монографија се тематски даље гради кроз друго поглавље *Фасада је одело зграде: Стилски развој стамбене архитектуре међурајној Београда*, усмеравајући садржај у правцу анализе екстеријера стамбених зграда, приватних кућа и вила.

Раслојавању проблематике проучавања феномена успешног инкорпорирања естетике еклектицизма у београдској архитектонској средини, ауторка приступа ретроспективном методологијом, бирајући различита запажања домаћих градитеља који су активно писали за научне и стручне часописе и дневну штампу. У наставку, кроз три потпоглавља *Сјајање несјојиво: еклектична природа београдске стамбене архитектуре*, *Од еклектицизма ка модернизму* и *Улога фасадне скулптуре*, ауторка монографије користи велики број примера стамбених грађевина као катализаторе стилских превирања унутар београдског архитектонског корпуса. Нарочито интересантно, треће потпоглавље, на једном месту сабира већину имена најзначајнијих београдских ликовезаца, до данас мање запажених у домаћој историографији. Да је потреба повезивања у интегралну целину, што она и јесте, техничког принципа изградње, структуралног и конструктивног расклопа грађевине, њеног естетичког меродавања и ликовне обраде један предмет валоризације, говори у прилог и ефикасно решење ауторке монографије о инкорпорирању проблематике архитектонске скулптуре у тему стамбеног градитељског фонда Београда. Утолико пре, истицање значаја фасадне пластике, може подстаћи и питање валоризације других ликовних мотива који се односе на ковине, дрвене елементе екстеријера и улогу различитих облика кровних конструкција, које до данас нису представљале теме темељитијих истраживања. Међутим, чињеница да нам већина столарских и ковачких радионица, односно дизајнера и мајстора који су радили на украшавању спољашњег изгледа и ентеријера данас нису познати, не умањује потребу да и њихова остварења, за сада неауторизована, буду поменута у корпусу теме монографије.

Очекивано најобимније, треће поглавље – *Ентеријер је душа зграде: Развој просторне организације и дизајна ентеријера* – раслојава различите просторије и еволуцију њиховог утилитарног карактера кроз хронолошку раван од две деценије међуратне епохе. Потпоглавља се нижу у правцу кретања корисника стамбеног простора, односно

од елаборације функције хола, преко трпезарије и салона, спаваће собе за одрасле и децу, просторија за послугу, кухињу, купатила, предсобља и помоћних просторија до кровне терасе.

Са аспекта проучавања архитектонске историје стамбених простора у Београду од 1919. до 1940. године нарочито се истиче феномен подвојености јавних и приватних просторија у становима. То је још једна од новости у приступу истраживања указане теме монографије, а чему је ауторка посветила нарочиту пажњу с аспекта социологије становања. Поред дескриптивног навођења функција различитих просторија у једном просечном београдском стану, дефрагментисајући изабране примере кроз неколико различитих година током међуратне епохе, у монографији је наглашена и социјална компонента која појашњава различите породичне догађаје и друштвена окупљања, која нису нужно увек морала бити блиско везана за примарну функцију просторија у којима су се одржавале. На крају истог, трећег поглавља, нарочито је драгоцено и неколико тематских осврта ауторке на различите феномене стамбене архитектуре у Београду од поделе на *мушки* и *женски* простор, преко моде становања у оријенталном амбијенту до потреба власника да у корпусу станова поседују зимске баште.

Закључно поглавље монографије нас уводи у *Феномене*, како је ауторка приметила, или наличје онога што се нужно подразумева мање под архитектонским аспектом, а више друштвеном улогом инвеститора, власника и државе и њиховим међусобним односом. Из тога извире неколико тема: *Држава као инвеститор: од радничких до чиновничких станова; Улога инвеститора у развоју стамбене архитектуре; Урбани еџоџизам вила и резиденција; Остварени сан: породичне куће и станови архитектуре; Биљка за мали стан.* Ипак, међу овима у први план се истиче потпоглавље *Наличје стамбене архитектуре: ренџијерске и кираџијске зграде.* Ова тема први пут у новијој српској историографији на прецизнији начин анализира принцип пословања најамних зграда, уводи питање улоге Општине града Београда у изградњи града, статистичке податке о броју девастираних, новоизграђе-

них и планираних зграда за рентирање и др. Ипак, важно је приметити да недостаје законско порекло и правни основ по којем су власници станова издавали своје некретнине другим лицима, а што би представљало драгоцену информацију будућим истраживачима. Само један сегмент такве допуне би се односио на питање балкона пројектованих и грађених превасходно због реципроцитетног увећања цене некретнине без објективне везе са чињеницом да су расположиве површине таквих балкона биле неупотребљиве због својих димензија.

Коначно, закључно разматрање валоризује актуелну ситуацију у престоници и указује на важност сагледавања монографије као садржајног полазишта за будућа истраживања ове теме.

Монографија *Стамбена архитектура у Београду 1918–1941.* тематски је веома добро дефинисана и у потпуности одговара духу епохе о којој је написана, али и времену у којем је објављена. Тумачећи особене ауторске лексике стамбене архитектуре кроз четири поглавља, обим дела је морао да се задржи на формалној компактности – укупно 351 страна с приказом преко 130 квалитетних прилога историјских и савремених фотографија, планова, пројеката, макета и мапа. Комплетирајући методолошки апарат, на крају монографије се налазе спискови с различитим изворима коришћеним у књизи, затим списак литературе, регистри појмова, имена и улица.

Посматрајући као стилски амбивалентно дело, нова књига Владане Путник Прице суптилно меандрира између текста расправе научног карактера и добро организованог прегледа репрезентативног узорка дела стамбеног градитељства међуратног Београда. На примеру другог приступа, чини се да је управо квантитативна методологија новији приступ разради до данас недовољно раслојених тема који узима све више маха у новијој српској историографији.

Др Иван Р. Марковић,
историчар уметности
Београд
jarbol@live.com